

تأثیر برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)

بر رشد اقتصادی در ایران

(۱۳۹۲-۱۳۹۵)

محسن سنائی نژاد

دکتر رضا شیرزادی

(عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد کرج)

سرشناسه	:	سنایی نژاد، محسن، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	:	تأثیر برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) بر رشد اقتصادی در ایران (۱۳۹۵ - ۱۳۹۲) نویسنده محسن سنایی نژاد، رضا شیرزادی.
مشخصات نشر	:	کرج: سیادت، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۱۴۴ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۸۷۹-۲۵-۱
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۳۸.
موضوع	:	رشد اقتصادی - ایران - جنبه‌های سیاسی - قرن ۱۴
شناسه افزوده	:	شیرزادی، رضا، ۱۳۴۷ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۶ ت ۱۲ س ۷۳/ HC۴۷۳
رده بندی دیویی	:	۳۴۰/۹۵۵
شماره کتابشناسی	:	۵۰۰۵۹۳۱

تلفن های پخش: ۰۲۶۳۴۴۱۰۸۴۵

عنوان کتاب: تأثیر برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) بر رشد اقتصادی در ایران

نویسندگان: محسن سنایی نژاد (دانش آموخته کارشناسی ارشد روابط بین الملل)

دکتر رضا شیرزادی (عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج)

نوبت چاپ: اول پاییز ۱۳۹۶

ناظر فنی چاپ: مریم حیدری

ویرایش: دکتر رضا شیرزادی

طراح جلد: محمد حاجی رحیم کاشی

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

حق هر گونه چاپ و نشر محفوظ است.

فهرست مطالب

.....	مقدمه	۹
.....	فصل اول: چارچوب نظری	۱۰
.....	مقدمه	۱۱
.....	۱. رشد اقتصادی	۱۳
.....	۲. تحریم اقتصادی	۱۶
.....	۳. ابعاد نظری تحریم	۱۷
.....	۳,۱. نظریه سمبولیک	۱۸
.....	۳,۲. نظریه بازدارندگی	۱۹
.....	۴. تحریم به عنوان سیاست بعد از جنگ سرد	۲۰
.....	۵. هزینه‌های تحریم	۲۲
.....	۶. کارایی سیاسی و اقتصادی تحریم	۲۵
.....	۷. اثربخشی تحریم	۲۶
.....	۸. انواع تحریم	۲۶
.....	۸,۱. تحریم‌های خصوصی	۲۸
.....	۸,۲. تحریم‌های بین‌المللی	۳۲
.....	۹. تحریم‌های اقتصادی	۳۷
.....	۹,۱. تحریم اقتصادی و منشور سازمان ملل متحد	۳۹
.....	۹,۲. مقایسه تحریم‌های مالی و تجاری	۴۱
.....	۹,۳. تحریم اقتصادی یک جانبه ناقض حقوق بین‌المللی است	۴۳
.....	- جمع‌بندی فصل اول	۴۵
.....	فصل دوم: تأثیر تحریم‌ها بر اقتصاد ایران	۴۶
.....	مقدمه	۴۷
.....	۱. تأثیر تحریم‌ها بر استراتژی‌های اقتصادی	۴۷
.....	۱,۱. سیاسی شدن اقتصاد و استراتژی‌های اقتصادی	۴۹
.....	۱,۲. تغییرات اجباری راهبردی در سیاست‌های تولیدی به جهت برخورد با تحریم‌ها	۵۰
.....	۲. تأثیر تحریم‌ها بر تجارت و بازرگانی	۵۰
.....	۲,۱. تجارت خارجی	۵۲
.....	۲,۲. خرید بی واسطه کالاهای مورد نیاز	

۵۵	۲,۳ کاهش روابط بازرگانی استاندارد و ضابطه‌مند
۵۷	۲,۴ کاهش فروش محصولات و کالاهای ایرانی
۵۸	۳. تأثیر تحریم‌ها در صنعت
۵۸	۳,۱ توسعه بلند مدت بخش انرژی ایران
۵۹	۳,۱,۱ تنزل جایگاه ایران در اوپک
۶۰	۳,۱,۲ حذف ایران از مسیر خطوط لوله انتقال نفت و گاز
۶۱	۳,۱,۳ تأثیر تحریم‌ها بر تأسیسات و خطوط انتقال داخلی
۶۲	۳,۱,۴ توقف طرح‌های پالایش
۶۴	۳,۱,۵ صادرات نفت
۶۵	۳,۲ صنایع خودر سازی
۶۷	۳,۳ صنایع دارویی
۶۸	۳,۴ صنایع بیمه
۷۰	۴. تأثیر تحریم‌ها بر بازار سرمایه
۷۰	۴,۱ سرمایه‌گذاری خارجی
۷۲	۴,۲ نقش بازار سرمایه در اشتغال
۷۳	۴,۳ فرار سرمایه
۷۵	۴,۴ کاهش سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز
۷۷	۴,۵ کاهش ذخایر ارزی
۷۷	۴,۶ کاهش ارزش پولی ملی
۷۸	۴,۷ تورم
۷۹	۵. تأثیر تحریم‌ها بر حوزه‌های بانکی
۷۹	۵,۱ محدودیت در تراکنش‌های مالی و افزایش هزینه مبادلات بین‌المللی
۸۰	۵,۲ افزایش ریسک اعتباری و نقدینگی
۸۰	۵,۳ عدم تأمین مالی تولید و سرمایه‌گذاری و گسترش رکود
۸۱	۵,۴ عدم ایفای نقش توسعه‌ای
۸۱	۵,۵ محدودیت در فناوری و تکنولوژی
۸۲	- جمع‌بندی فصل دوم
۸۴	فصل سوم: تأثیر برجام بر اقتصاد ایران

۸۵	مقدمه
۸۶	۱. تأثیرات برجام در حوزه مالی و بانکی
۸۶	۱,۱ اتصال مجدد به سوئیفت و امکان گشایش اعتبار اسنادی
۸۸	۱,۲ ایجاد روابط کارگزاری بانکی
۹۰	۱,۳ افزایش روابط کارگزاری با بانک‌های خارجی
۹۰	۱,۴ شروع به کار مجدد شعب بانک‌های ایرانی در خارج
۹۰	۱,۵ آزاد شدن حساب‌های بانک مرکزی
۹۱	۱,۶ پیوستن به نظام پرداخت یورو
۹۲	۲. تأثیر برجام بر بازار سرمایه
۹۲	۲,۱ کنترل نقدینگی پایه ری و کاهش نرخ تورم
۹۳	۲,۲ کاهش نرخ سود سپرده‌ها و تسهیلات
۹۴	۲,۳ افزایش تسهیلات پرداختی از سوی بانک‌ها
۹۵	۲,۴ بازار بورس
۹۷	۲,۵ سرمایه‌گذاری خارجی در پسا برجام
۱۰۲	۳. تأثیر برجام بر حوزه صنعت
۱۰۲	۳,۱ صنعت نفت
۱۰۵	۳,۲ صادرات گاز و حضور در خطوط لوله بین‌المللی
۱۰۷	۳,۳ سوآپ نفت از آسیای مرکزی
۱۰۹	۳,۴ طرح بانکرینگ
۱۱۰	۳,۵ جذب سرمایه خارجی در صنایع انرژی
۱۱۲	۳,۶ تقویت زنجیره تولید و حوزه پتروشیمی
۱۱۳	۳,۷ درآمدهای نفتی
۱۱۵	۳,۸ صنعت بیمه
۱۱۵	۳,۸,۱ ورود شرکت‌های بیمه‌ای بزرگ
۱۱۶	۳,۸,۲ بیمه کشتی‌ها و کاهش هزینه حمل و نقل کالا
۱۱۶	۳,۸,۳ امکان سنجش رتبه اعتباری شرکت‌های بیمه از سوی مؤسسات بین‌المللی رتبه بندی
۱۱۷	۴. تأثیر برجام بر حوزه تجارت و بازرگانی
۱۱۷	۴,۱ تراز تجاری
۱۱۸	۴,۲ مقایسه ارزش واحد واردات و صادرات غیر نفتی
۱۱۹	۴,۳ تغییر شرکای تجاری
۱۲۱	۴,۴ روندهای تجاری و بازرگانی

- ۱۲۱ تسهیل عضویت ایران در سازمان جهانی تجارت
- ۱۲۲ تأسیس دفاتر تجاری کشورهای اروپایی در ایران
- ۱۲۴ کاهش ریسک تجاری
- ۱۲۴ گسترش و تسهیل روابط تجاری با کشورها
- ۱۲۹ جمع‌بندی فصل سوم

- ۱۳۱ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
- ۱۳۸ فهرست منابع

www.ketab.ir

با روی کار آمدن محمود احمدی‌نژاد مذاکرات هسته‌ای ایران و ۵+۱ دچار مشکلات جدی شد. پرونده ایران در تاریخ هجدهم اسفند ماه ۱۳۸۴ مطابق با هشتم مارس ۲۰۰۶، از سوی شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، به شورای امنیت ارجاع شد. شورای امنیت شش قطعنامه علیه پرونده اتمی ایران تصویب کرد که چهار قطعنامه آن حاوی تحریم‌های تازه‌ای بودند. قطعنامه‌هایی که شورای امنیت تاکنون درباره برنامه اتمی ایران صادر کرده است، در فصل هفتم منشور ملل متحد قرار داشت که به مسئولیت سازمان در مواجهه با تهدید علیه صلح جهانی می‌پردازد. این مصوبات برای تمامی اعضای سازمان ملل لازم‌الاجراست.

با انتخاب حسن روحانی به ریاست جمهوری اسلامی ایران، چند تحول مهم هم اتفاق افتاد که عبارت بودند از: انتقال پرونده مذاکرات هسته‌ای از شورای عالی امنیت ملی به وزارت امور خارجه، و انتصاب محمد جواد ظریف دیپلمات کارکشته ایرانی (که خود در اول تیم مذاکرات، تحت سرپرستی روحانی حضور داشت) به سکان‌داری وزارت امور خارجه و تعیین وی به عنوان مذاکره کننده ارشد ایران و همچنین اختیار کاملی که روحانی ادعا می‌کرد از سوی مقامات عالی‌رتبه برای حل و فصل موضوع هسته‌ای دارد. یک سال مذاکره هسته‌ای ظریف و تیم او عاقبت به لوزان کشید و در آنجا به یک توافق تاریخی رسید. سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود، این است که این توافق چه تأییداتی در حوزه‌های مختلف داشته است؟ به نظر می‌رسد توافق هسته‌ای این قابلیت را داشته، که روابط دولت و ملت یا جامعه و حکومت را بهبود بخشیده، و به ایجاد سیاستی آرام در عرصه داخلی منجر شده است. از دیگر نتایج مهم اولیه توافق هسته‌ای، کاهش تهدیدات خارجی بود که برای بقای یک نظام سیاسی اهمیت زیادی دارد و تضعیف تصورات تهدید محور در نزد رهبران آن، می‌تواند حکومت را به سمت تسامح بیشتر در داخل و در واقع امنیتی‌زدایی از عرصه سیاسی و اجتماعی سوق دهد و

بدین ترتیب شرایط را برای مدیریت کلان کشور فراهم آورد. البته تا تابستان ۱۳۹۶، وضعیت پساتحریم در عرصه اقتصاد که حوزه مورد تمرکز این تحقیق است، هنوز نتایج کاملاً ملموس در زندگی روزمره را به وجود نیاورده است. در عین حال، آمارهای مستقل نشان می‌دهند رشد اقتصادی ایران از حالت منفی در دولت دهم، به رشد اقتصادی مثبت رسیده است. دولت یازدهم در صدد بود با ایجاد فرصت‌های اقتصادی از ناحیه جامعه بین‌المللی، رشد و زمینه‌های توسعه را در کشور فراهم کند. حال سؤال این است که تا چه اندازه در زمینه اقتصادی موفق بوده است؟

با آغاز به کار رت یازدهم در ۱۳ مرداد ماه ۱۳۹۲، یک خرده گفتمان در چارچوب کلان گفتمان جمهوری اسلامی ایران ظهور کرد. اعتدال‌گرایی نامیده شد. شعار این دولت اعتدال‌گرا، تعادل و توازن است که بر حسب توازن بین آرمان و واقعیت، انفعالات عقلانیت، مصالح اسلامی و منافع ملی، اهداف سیاست خارجی، اهداف و ابزار سیاست خارجی، عناصر مدیریت ملی، اعمال قدرت و دیپلماسی، حق و تکلیف، سه اصل عزت، حکمت و مصلحت، ساختار سیاست خارجی و توسعه رابطه خارجی تعریف می‌شود. مهم‌ترین دست‌آورد دولت یازدهم، برجام بوده است. این دست‌آورد از ابتدا توقعات زیادی را در سطح جامعه پدید آورد. اما تأثیرات مثبت آن در زندگی اقتصادی روزمره، آنچنان که باید، نمایان نشد. در عین حال، باید پرسید که توافق برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) چه تأثیری بر رشد اقتصادی ایران طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۲ داشته است؟ بررسی‌ها نشان می‌دهد که توافق برجام از طریق افزایش میزان صادرات نفتی و غیرنفتی ایران، فواید نسبی حساب-های بانکی در بانک‌های بین‌المللی، همکاری‌های فنی، و جذب سرمایه‌گذاری اقتصادی، باعث افزایش رشد اقتصادی ایران طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۲ شده است.